

СТРУКТУРИЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Т. М. Янковець, канд. екон. наук

Київський національний університет технологій та дизайну

У статті на підставі аналізу наукових підходів до структуризації економічної безпеки підприємств обґрунтовано її складові елементи.

Ключові слова: економічна безпека, складові економічної безпеки підприємств.

Постановка проблеми. Під економічною безпекою у контексті поширеної сьогодні концепції сталого розвитку визначено збалансованість внутрішньої структури відкритої соціально-еколого-економічної системи, за якого вона стабільно функціонує, відтворюється і розвивається, а також гармонійна взаємодія системи із зовнішнім середовищем. Основні ознаки економічної безпеки поширюються на системи різних ієрархічних рівнів національної економіки. Економічна безпека держави, регіонів, видів економічної діяльності, підприємств є системним поняттям з притаманними властивостями цілісності, синергізму, ієрархічності й іншими властивостями систем. Як на макро-, так і на мікрорівнях забезпечення економічної безпеки досягається шляхом реалізації економічної стратегії, успішність якої залежить у тому числі від чітко визначених складових елементів безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому світі дослідженню економічної безпеки присвячено чимало наукових праць, зокрема праці О. Ареф'євої, Т. Васильціва, О. Васильєва, В. Глушкова, К. Горячевої, М. Єрмошенка, С. Ілляшенка, А. Ткаченка та інших. Економічна безпека досліджується науковцями на різних ієрархічних рівнях економічної системи, але більше уваги приділяється мікрорівню. Дискусійним залишається питання складових економічної безпеки.

Мета статті. У даній статті основна увага зосереджена на виділенні окремих складових економічної безпеки на рівні підприємств для цілей управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш поширеним підходом до виділення складових економічної безпеки на мікрорівні є функціональний. Так, О. В. Ареф'єва [1], О. В. Васильєв [2, с. 143] виокремлюють такі складові: інтелектуальну, кадрову, фінансову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну та силову. С. М. Ілляшенко [3] до них додає ринкову, а також інтерфейсну складову, що характеризує надійність взаємодії з економічними контрагентами підприємства.

А. М. Ткаченко, О. Л. Резніков [4, с. 106] виділяють лише чотири складові: соціальну, фінансову, виробничу та збутову.

В. Є. Глушков, Р. М. Редько [5, с. 50] обґрунтовують такий набір складових економічної безпеки: соціально-економічна, фінансова, виробнича, екологічна, силова, організаційно-управлінська, матеріально-технічна, інформаційно-правова.

Т. Г. Васильців [6, с. 15], досліджуючи економічну безпеку на різних ієрархічних рівнях національної економіки (економічна безпека держави, регіону, підприємництва як сектора економіки, підприємства, підприємницької діяльності) виокремлює її складові також за функціональною ознакою, при цьому виділяє елементи, які забезпечують життєздатність підприємства як первинної ланки: фінансова стійкість та незалежність; конкурентоспроможність; ефективність управління, правового захисту; захист інформаційного середовища; безпека персоналу, майна та комерційних інтересів.

М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева [7, с. 129] вважають, що до складових економічної безпеки не слід відносити ті, які носять не економічний характер. У структуру економічної безпеки вони відносять тільки ті складові, які містять або ґрунтуються на економічних відносинах, а саме фінансову, внутрішньо економічну, зовнішньоекономічну та соціально-економічну.

На підставі огляду вищезазначених наукових джерел з'ясовано, що найбільш суттєвими є такі структурні елементи економічної безпеки підприємств (розташовано у спадаючому порядку за кількістю згадувань):

інтелектуально-кадрова (або соціально-економічна), фінансова, виробнича (або техніко-технологічна), екологічна. Такий набір складових відповідає поширеній сьогодні концепції сталого розвитку.

Однак, часто застосовуваний підхід включення у структуру економічної безпеки усіх можливих складових вважаємо не достатньо обґрунтованим і переобтяжливим для цілей управління. Погоджуємося частково з позицією М. М. Єрмошенка та К. С. Горячевої, які вважають, що до складових економічної безпеки не слід відносити ті, які носять не економічний характер [7, с. 129]. Автори заперечують необхідність включення до складових економічної безпеки силової, інформаційної, інтелектуальної, екологічної, політико-правової складових.

Дійсно, у структуру економічної безпеки не доцільно включати політико-правову, силову та інформаційну складові, оскільки, на думку автора статті, це навіть не складові, а більше передумови, необхідні для забезпечення та підтримання економічної безпеки. Так, державна реєстрація, правове забезпечення, дотримання вимог чинного законодавства, постійне відслідковування законодавчих змін – це обов'язкові та необхідні умови, які мають виконувати усі суб'єкти господарювання для здійснення господарської діяльності. Силовий захист підприємств від, наприклад, рейдерських захоплень більше стосується питань їх охорони. До речі, не всі підприємства створюють власні служби безпеки або наймають охорону з боку. Отримання, зберігання, використання та розповсюдження інформації апріорі необхідне як для комунікацій всередині підприємств, так й для комунікацій із зовнішнім середовищем. Усі ці передумови (правова, силова, інформаційна) є центрами витрат для звичайного підприємства. Лише для підприємств, які виробляють певні продукти та надають послуги (юридичні, з охорони, інформаційні), ці продукти (або послуги) можна віднести до виробничої складової економічної безпеки таких підприємств.

Але вважаємо, що інтелектуальна складова має бути включена до складу економічної безпеки, причому у зв'язку з інноваціями (об'єкти авторського

права, інтелектуальної та промислової власності, наявність яких захищає підприємство з юридичної точки зору, а використання дає можливість отримувати економічну вигоду). Екологічна складова може бути об'єднана з виробничою (техніко-технологічною) складовою, оскільки питання екології, охорони праці, безпеки довкілля тощо – це питання виробничого характеру і не існують окремо самі по собі. Також в умовах ринкових відносин і жорсткої конкуренції доцільно включити у структуру економічної безпеки маркетингову та інноваційну складові, про що мова буде йти нижче.

Отже, до складових економічної безпеки віднесено: маркетингова, інноваційна, виробнича (техніко-технологічна), соціально-економічна, фінансова. Підкреслимо, що усі ці складові взаємопов'язані та взаємодіють одна з одною, не можуть існувати одна без одної, тобто мають системний характер. Крім того, у склад економічної безпеки включені ті елементи, які пов'язані з продукцією (роботами, послугами), реалізація якої (яких) дозволяє отримувати дохід й, за вирахуванням здійснених витрат, – прибуток, тобто мають безпосереднє відношення саме до економічних відносин господарюючих суб'єктів.

Зазначимо також, що досягнення економічної безпеки забезпечується завдяки ефективному використанню потенціалу. Використання – це дія, процес. У контексті даного дослідження підвищення ефективності використання потенціалу розглядається як мета, досягнення якої є позитивним результатом. Відповідно, економічна безпека є результатом ефективного використання потенціалу і залежить від нього. Коли підприємство знаходиться у стані захищеності, воно має можливості до власного розвитку, оскільки не витрачає зайвих зусиль на подолання будь-яких перешкод власному функціонуванню.

Наявність *маркетингової* складової у складі економічної безпеки забезпечує підтримання та розширення попиту на продукцію підприємства. Ця складова є визначальною в умовах ринкових відносин, оскільки саме споживачі, купуючи продукцію, дозволяють підприємству отримувати дохід від її реалізації та прибуток. Тобто економічна безпека, у першу чергу,

забезпечується завдяки вірно встановленим потребам споживачів та вірно прогнозованому попиту. Для цього необхідно проводити постійний моніторинг ситуації на ринку, вивчати існуючих та потенційних конкурентів, вивчати потреби споживачів тощо. Результати такого моніторингу використовуються для прийняття конкретних рішень, спрямованих на удосконалення та розвиток як продукції, так і самого підприємства.

В сучасних умовах жорсткої конкуренції удосконалення продукції і розвиток підприємства забезпечується завдяки використанню інновацій, що обумовлює включення до складу економічної безпеки *інноваційної* складової. Саме впровадження у практику господарської діяльності найновітніших результатів сучасних наукових досліджень дозволяють забезпечити та підтримувати економічну безпеку. Для цього необхідно відслідковувати новації, які з'являються на ринку, здійснювати їх відбір для впровадження на підприємстві, здійснювати власні науково-технічні та конструкторсько-технологічні розробки, впроваджувати новації: новітню продукцію, новітні технології, методи та способи організації і ведення бізнесу тощо. При цьому наукові результати мають бути юридично захищені, тому до інноваційної складової відносимо об'єкти інтелектуальної та промислової власності, які використовуються підприємством та приносять економічну вигоду.

Виробнича (техніко-технологічна) складова у складі економічної безпеки обумовлюється необхідністю використовувати у виробництві передову техніку та технології для забезпечення якості та конкурентоспроможності продукції (робіт, послуг). Крім того, дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля, дотримання вимог охорони праці – ці екологічні питання виробничого характеру відносимо до цієї складової, оскільки вони безпосередньо і нерозривно з нею пов'язані.

Соціально-економічна складова економічної безпеки має важливе значення, оскільки від невірно підбраного персоналу (недостатньої компетенції, низьких здібностей, недосконалих навичок) може знижуватися ефективність усіх інших складових та економічна безпека в цілому. Ефективне

управління персоналом, підвищення кваліфікації працівників підприємства та залучення висококваліфікованих працівників з ринку праці, удосконалення корпоративної культури – все це шляхи зміцнення цієї складової та підтримання економічної безпеки загалом.

Фінансова складова важлива з точки зору кількісного виміру забезпечення та максимально ефективного використання ресурсів підприємства. Шляхами до зміцнення цієї складової та економічної безпеки в цілому є постійний моніторинг фінансового стану підприємства, забезпечення фінансової стійкості, ліквідності, високої рентабельності.

Висновки. Ефективність управління на рівні підприємств залежить від обґрунтовано встановлених складових економічної безпеки, кількість та якісний склад яких має бути оптимальним з точки зору можливостей оцінки, результати якої використовуються для прийняття управлінських рішень. Подальші дослідження будуть присвячені підходам до оцінки економічної безпеки з метою їх класифікації та обґрунтованого вибору для цілей управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ареф'єва, О. В. Наукові основи формування економічної безпеки підприємств [Текст] / О. В. Ареф'єва // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 трав. 2001 р.) / М-во освіти і науки України; Європ. ун-т. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2001. – С. 49-53.

2. Васильєв, О. В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств [Текст] / Олексій Вікторович Васильєв, Вікторія Ігорівна Мейта // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна

думка”, 2013. – Том 14. – № 2. – С. 138-145. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///D:/User.Data/Downloads/193-1240-1-PB%20\(1\).pdf](file:///D:/User.Data/Downloads/193-1240-1-PB%20(1).pdf).

3. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Вісник сумського державного університету. Серія Економіка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/16196/1/2003_3.pdf.

4. Ткаченко А. М. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства / А. М. Ткаченко, О. Л. Резніков // Вісник економічної науки України. – № 1, 2010. – С. 101-106.

5. Глушков В. Є. Економічна безпека підприємства як динамічна категорія / В. Є. Глушков, Р. М. Редько // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – №4(70). – Том 2. – С. 47-52.

6. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : [монографія] / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук ; [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів : ЛКА, 2012. – 386 с.

7. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : наук. монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева; Нац. акад. упр. – К. : Нац. акад. упр., 2010. – 232 с.